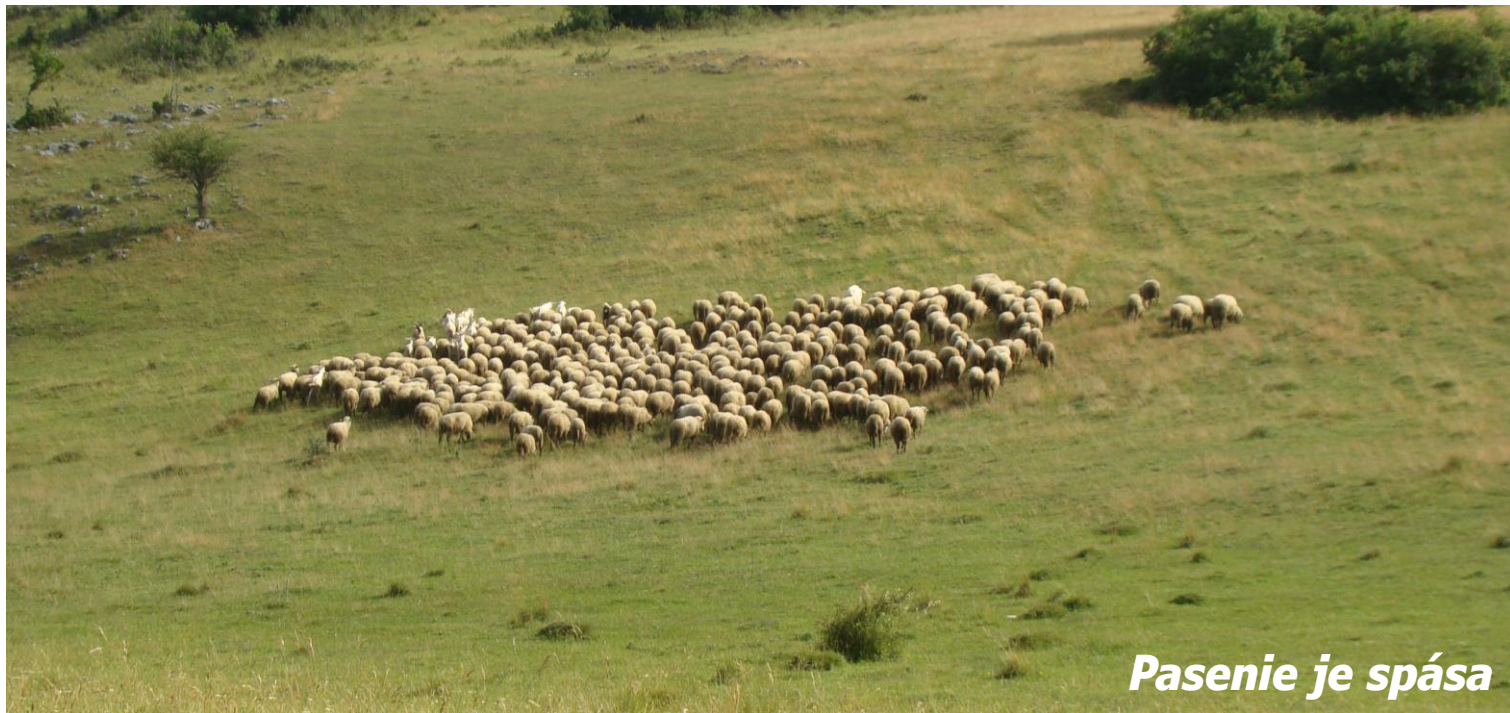

LIFE SUB-PANNONIC

Správa pre verejnosť (Layman Report)

Pasenie je spása

Obnova biotopov a druhov subpanónskych travinnobylinných porastov

PROJEKTOVÉ LOKALITY

Názov projektu:

Obnova biotopov a druhov subpanónskych travinnobylinných porastov

Projektový akronym:

LIFE SUB-PANONIC

Kód projektu:

LIFE17 NAT/SK/000589

Doba trvania:

09/2018–07/2025

Rozpočet:

Celkový rozpočet: 3 112 940 €

Príspevok Európskej komisie (75 %): 2 330 797 €

Hlavná časť projektu bola financovaná Európskou komisiou a projekt podporila Ministerstvá životného prostredia Slovenska a Českej republiky.

STATE
NATURE CONSERVANCY
OF THE SLOVAK REPUBLIC

MINISTERSTVO
ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Ministry of the Environment
of the Czech Republic

BOLO...

Panónske stepi Slovenska a južnej Moravy patria k najvzácnejším biotopom európskej prírody. Sú domovom stoviek unikátnych druhov rastlín a živočíchov, ktoré inde nenájdeme. Po stáročia ich udržoval pri živote jednoduchý, ale zásadný vzťah: človek a jeho stáda zvierat. Kým sa krajinou pohybovali zvieratá, zostávali stepi otvorené a plné života. Len čo však pastva ustúpila a ľudia opustili tradičné hospodárenie, krajina sa začala meniť. Kroviny postupne ovládli priestor a step, kedysi pulzujúca biodiverzitou, začala miznúť pred očami.

...NEBOLO

Stačilo iba niekoľko desaťročí, aby zmizlo to, čo sa po stáročia pomaly a prirodzene utváralo. Stepnú krajinu postupne pohltili dreviny a s nimi sa zmenil aj samotný charakter tunajších spoločenstiev. V posledných rokoch sa navyše pridali invázne rastliny, ktoré zánik teplomilných druhov ešte urýchlili. Práve v tejto chvíli sme stáli pred zásadnou voľbou: buď budeme len pozerieť, ako jedinečná step mizne, alebo zasiahneme a pokúsime sa navrátiť krajine stratenú rovnováhu.

BOJISKO – HABITATY

Suchomilné travinnobylinné a krovinné porasty na vápnlitom podloží *dôležité stanovišťa Orchideaceae (6210*)

Ide o skutočné klenoty krajiny vďaka svojej rozmanitosti. Stepné travinnobylinné porasty na vápenatom podloží sa vyznačujú mimoriadne pestrou druhovou skladbou a predovšetkým tým najcennejším – sú domovom mnohých druhov orchideí, ktoré nerastú nikde inde než práve na týchto stepiach.

Panónske travinnobylinné porasty na spraši (6250)

Najzácnejšie biotopy zo všetkých, ktoré boli do projektu zahrnuté. V minulosti sa tieto trávne porasty rozkladali na rozsiahlych plochách hlbokých a mimoriadne úrodných pôd. Dnes z nich zostali len drobné čriepky rozptýlené v krajine. Práve ich vysoká úrodnosť sa im stala osudnou – väčšina týchto stanovišť bola nenávratne zmenená na poľnohospodársku pôdu.

Subpanónske travinnobylinné porasty (6240)

Špecifické spoločenstvá viazané na južne exponované svahy, ktoré predstavujú vrchol stredoeurópskeho termofytika. Podložie je často skalnaté, tvorené ílovito-piesočnatými vrstvami alebo vápencom. Práve táto kombinácia podmienok umožnila vznik výnimočným biotopom s prevahou nízkych tráv a bylín, schopných odolávať dlhodobému suchu i veľmi teplej klíme.

HVIEZDY – CIEĽOVÉ DRUHY

Jazýčkovec východný ***Hilmantoglossum caprinum***

Patrí k najväčším a najpôsobivejším orchideám Európy. Na svoje prežitie potrebuje otvorený priestor a dostatok slnečného svetla. Akonáhle jej stanovište začne zarastať krovínami, mizne táto výnimočná rastlina veľmi rýchlo. Dnes sa vyskytuje už len na Slovensku – v Českej republike bola bohužiaľ vyhubená.

Rumenica turnianská ***Onosma tornensis***

Historicky bola táto rastlina známa ako *Onosma tornensis*, pomenovaná podľa. Moderné genetické výskumy ju však dnes radia pod názov *Onosma viridis*. Napriek tomu, že bol vedecký názov zmenený tak, aby bol geograficky neutrálny, pre nás zostáva ikonickou rumenicou turnianskou – kriticky ohrozeným reliktom a jedným z najväčších unikátov slovenskej prírody. Vyskytuje sa na strmých a vyprahnutých svahoch Turnianskeho hradného vrchu a v jeho blízkom okolí.

Artemisia pančičova ***Artemisia pancicii***

Panónsky endemit patriaci k najohrozenejším rastlinám strednej Európy. Dnes rastie už len na približne desiatich lokalitách, prevažne na južnej Morave (na troch miestach), ďalej v Rakúsku a Srbsku. V Českej republike prežíva iba na posledných zvyškoch sprašových svahov. Stal sa symbolom nášho boja a odhodlania proti vyhynutiu.

PLÁN OBNOVY

Na začiatku sme stáli pred zložitou výzvou: 29 izolovaných lokalít siete chránených území Natura 2000 rozptýlených na území dvoch štátov. Fragmentácia, opustenie a postupné zarastanie sa stali ich najväčším nepriateľom – hrozbou, ktorá mohla tieto cenné biotopy vymazať z mapy.

Naším cieľom sa stal koncept S.T.E.P.P. – premena rozptýlených ostrovov biodiverzity na živú sieť s obnovenými biotopmi. Táto vízia nás sprevádzala celou cestou: od prvých terénnych prieskumov až k úspešne obnoveným biotopom, kde sa opäť uplatňuje tradičné hospodárenie a je zaistená dlhodobá ochrana trávnatých stepí.

S.T.E.P.P. STRATÉGIA

S

STRATEGIA (aktivity A)

Veda na prvom mieste, precízne mapovanie biotopov a odborný návrh pre obnovné opatrenia.

TERITÓRIUM (aktivity B)

Nákup a prenájom kľúčových parciel ako nevyhnutný krok pre umožnenie obnovy územia.

T

E

EFEKTÍVNE OPATRENIA (aktivity C)

Čistenie zarastených pasienkov a návrat pastvy ako kľúčový krok k obnove stepí.

POTVRDENIE (aktivity D)

Odborný monitoring – sledovanie vplyvu projektových aktivít na cieľové biotopy.

P

P

PUBLICITA (aktivity E)

Vzdelávanie verejnosti, zdieľanie skúseností, spolupráca s odborníkmi.

OBNOVNÉ OPATRENIA

Všetko pre svetlo

Na obnovu stepných biotopov sme do krajiny znovu pustili svetlo. Odstraňovali sme kríky a nálety, po mnohých rokoch sme obnovili kosenie a miestami využili kontrolované vypaľovanie. Invázne druhy sme potláčali cieľenými injektážami herbicídu do kmeňa, čím sme ochránili vzácne rastliny pred plošným zásahom.

Metóda injektáže do kmeňa.

Inovácia v odstraňovaní invázneho pajaseňa

Vo vybraných testovacích oblastiach sme šli ešte ďalej a chémiu nahradili prírodou. Na potlačenie pajaseňu žliazkatého sme využili jeho prirodzeného nepriateľa – hubu *Verticillium nonalfalae*. Tá sa šíri cievnym systémom stromu, postupne ho vysušuje zvnútra a účinne bráni jeho opätovnému rastu. Tento inovatívny prístup nám umožnil zasahovať proti inváznym druhom s rešpektom k okolitej prírode a bez zbytočnej chemickej záťaže.

*Porast pajaseňu žliazkatého po aplikácii *Verticillium nonalfalae*.*

Chovateľ kôz Arnold Dócs a jeho stádo kôz na lokalite Veľký kopec.

Kozy, ovce, kravy a somáre

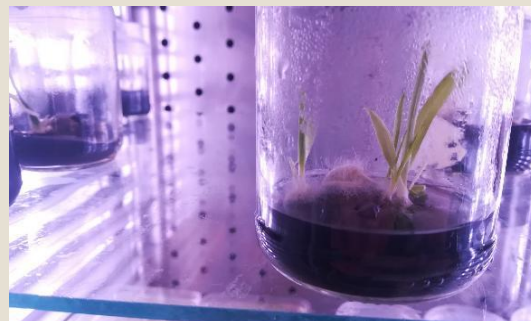
To, čo sme začali výrezmi a kosením, dokončili zvieratá. V spolupráci s miestnymi farmármi sme zaviedli historicky overený nástroj starostlivosti o stepi – pastvu. Vďaka pastve sa podarilo navrátiť život na viac ako 500 hektároch cenných stepných biotopov.

Pasúce sa osly v ÚEV Kamenný vrch u Kurdějova.

Obnova v laboratóriu

Obnova populácie jazýčkovca východného priamo v teréne bola mimoriadne obtiažna, a preto sme museli povolať vedu. V spolupráci so Slovenskou Akadémiou Vied sme v laboratórnych podmienkach (ex situ) vypestovali viac ako 2 000 jedincov tejto orchidey. Rastliny sme následne citlivo vysadili späť do obnovených prírodných lokalít, kde druhu hrozilo vyhynutie.

Mladé rastliny jazýčkovca v laboratóriu.

Ochranný pás (ÚEV Špidláky).

Záchrana posledných kvetov

V ÚEV Špidláky prežíva artemisia pančičova v malej a zraniteľnej populácii, ohrozovanej intenzívnym poľnohospodárstvom a okusom zverou. Aby sme tieto hrozby zastavili, inštalovali sme okolo jej populácie ochranné oplotenie a s miestnymi farmármi vyjednali ochranný pás, ktorý chráni posledné rastliny pred negatívnymi vplyvmi z okolia.

MONITORING

Skúmanie obnovy

Bez vyhodnotenia ich účinnosti strácajú obnovné zásahy svoj význam. Preto sme na všetkých lokalitách každoročne vykonávali dôkladný monitoring. Naše tímy priebežne sledovali vývoj biotopov aj kondíciu cieľových druhov a získané dáta pomohli vyhodnotiť úspešnosť projektových zásahov. Práve vďaka nim sme mohli potvrdiť, že obnova skutočne funguje. Súčasne sme hodnotili aj ekosystémové služby a socioekonomické dopady realizovaných opatrení.

Botanický prieskum v UEV Pieskovcové chrby.

ĽUDIA A PUBLICITA

Komunita pre komunitu

Nemenej dôležitou súčasťou projektu bolo zapájanie verejnosti a miestnych aktérov. Organizovali sme špecializované workshopy zamerané pre miestnych farmárov a zástupcov samospráv i štátnej správy, aby získali praktické informácie o pastve a likvidácii invázných druhov. Pre školy a ich pedagógov na Slovensku aj v Českej republike sme pripravili prednášky, ktoré preniesli tému obnovy prírody priamo do výučby. Uskutočnili sme desiatky exkurzií, seminárov a odbornú konferenciu. Všetky tieto aktivity prispeli k osvete, zvýšeniu povedomia a prepojeniu jednotlivých aktérov naprieč regiónmi.

Pozorní účastníci záverečnej konferencie.

Trvalý odkaz

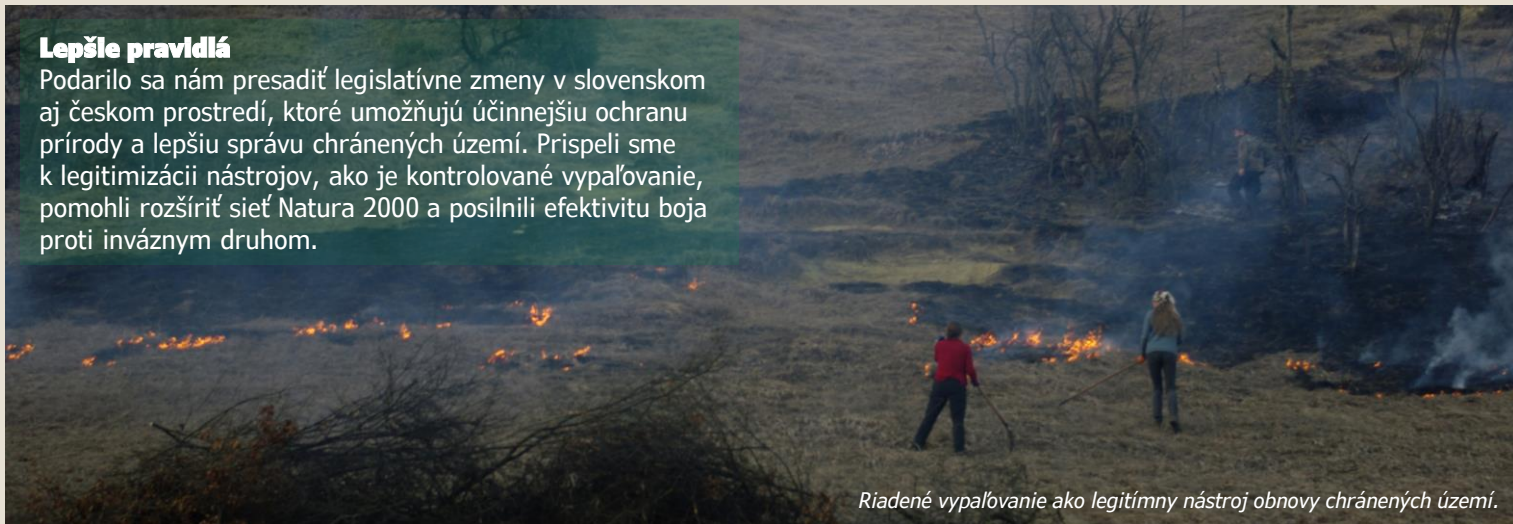
Nešlo len o záchranu stepných biotopov. Vytvorili sme právny aj sociálny rámec, ktorý dáva obnove krajiny dlhodobý zmysel. Prostredníctvom programu Krajina Živá sa darí zviditeľňovať miestnych farmárov a podporovať také formy lokálneho poľnohospodárstva, ktoré prispievajú k zlepšeniu stavu krajiny a jej odolnosti. Pomáhame tým aj dlhodobému udržaniu pastvy na projektových lokalitách.

V rámci programu Krajina Živá sme ocenili poľnohospodárov, ktorí hospodária v súlade s prírodou, ako jedno z opatrení na zlepšenie ich socioekonomického postavenia.

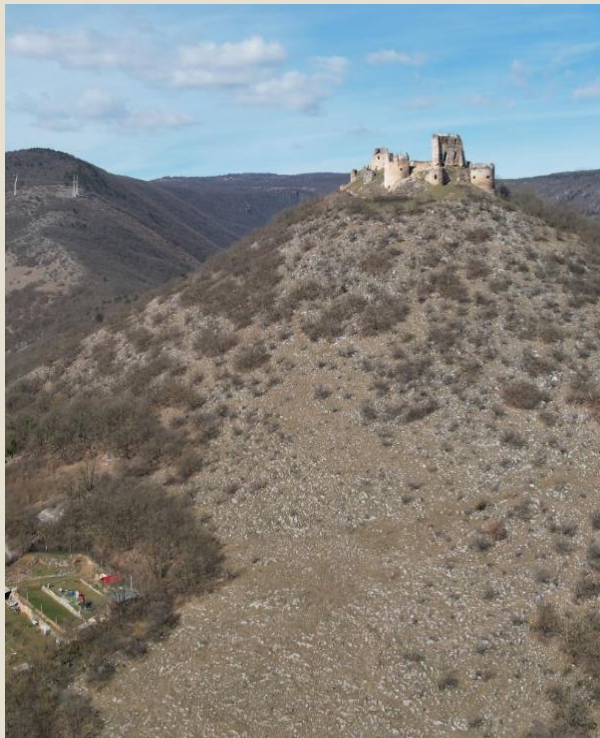
Lepšie pravidlá

Podarilo sa nám presadiť legislatívne zmeny v slovenskom aj českom prostredí, ktoré umožňujú účinnejšiu ochranu prírody a lepšiu správu chránených území. Prispeli sme k legitimizácii nástrojov, ako je kontrolované vypaľovanie, pomohli rozšíriť sieť Natura 2000 a posilnili efektivitu boja proti inváznym druhom.

Riadené vypaľovanie ako legitímny nástroj obnovy chránených území.

PRÁCA, PRÁCA, PRÁCA

Keď stroje nepomôžu

Na extrémnych svahoch Turnianskeho hradného vrchu nebolo možné použiť mechanizáciu. Aby sme zachránili biotop vzácnjej rumenice turnianskej, museli naše tímy pracovať ručne v náročných podmienkach. Kroviny sme odstraňovali meter po metri a postupne znova odhaľovali skalné terasy, na ktorých je tento reliktný druh závislý.

Moderná infraštruktúra pre tradičnú pastvu

Farmár Roman Halás udržiava v ÚEV Sedliská nový elektrický ohradník. Táto moderná infraštruktúra umožňuje presne riadiť pastvu tam, kde je náletová vegetácia najhustejšia, a cielene tak obnovovať otvorený charakter stepných stanovišť.

VÝSLEDKY PROJEKTU: KRAJINA, PRÍRODA A ĽUDIA

Výkup a dlhodobý prenájom pozemkov

Celková plocha: 159,24 ha

Prenájom pozemkov (na 30 rokov): 136,53 ha (ÚEV Ladmovské vápence)

Nákup pozemkov: 22,71 ha (ÚEV Pieskovcové Chrbty a ÚEV Plešivské stráně)

Obnovné zásahy

Obnova zarastených biotopov: 464,2 ha (SK: 413,9 ha | CZ: 50,3 ha)

Odstraňovanie invázných rastlín: 137,3 ha (SK: 99,2 ha | CZ: 38,1 ha)

Zavedenie pastvy: 541,3 ha (SK: 502,8 ha | CZ: 38,5 ha)

Špecifické opatrenia pre cieľové druhy: 31,9 ha

Ľudia a politika

Viac ako 80 exkurzií pre verejnosť

6 špecializovaných workshopov

24 replikácií osvedčených postupov projektu

Informačné panely na projektových lokalitách

Webové stránky projektu (v slovenskom a českom jazyku)

Networking (zdieľanie osvedčených postupov)

NATURA 2000

NATURA 2000 predstavuje kľúčový pilier európskej politiky ochrany prírody. Ide o najväčšiu koordinovanú sieť chránených území na svete, ktorej cieľom je zabezpečiť dlhodobé prežitie najcennejších a najohrozenejších druhov i biotopov v Európe. Tento prístup vychádza z uznania, že špecifické miesta – vrátane 29 lokalít zahrnutých v našom projekte – majú zásadný význam nielen na miestnej úrovni, ale pre biodiverzitu celého kontinentu.

PROGRAM LIFE

Program LIFE je kľúčovým finančným nástrojom Európskej únie zameraným na ochranu životného prostredia a opatrenia v oblasti klímy. Od roku 1992 spolufinancoval tisíce projektov po celej Európe a poskytuje potrebnú podporu, ktorá umožňuje ochrane prírody prejsť od plánovania k reálnej akcii.

